

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.2.7>

УДК 378.018.43:005.6]:378.147.015.31:004:316.61

Олена Мурзіна

ORCID iD 0000-0002-6968-5525

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри медичної фізики, біофізики та вищої математики,
Запорізький державний медичний університет,
пр. Маяковського, 26, 69005 Запоріжжя, Україна,
elena_murzina@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ. ЯКІСТЬ

У статті розглянуто основні фактори, які впливають на якість дистанційного навчання в контексті формування медіакомпетентності. Некомпетентне використання інформаційних і медіатехнологій, відсутність сучасного програмного забезпечення, комп'ютерної техніки і медіазасобів, а також, несформованість медіакомпетентності у викладачів-тьюторів та студентів негативним чином впливають на якість дистанційного навчання. Наше дослідження дозволило нам виявити основні фактори які впливають на ефективність формування медіакомпетентності викладачів та студентів в системі дистанційної освіти. Виявлені нами фактори безпосередньо впливають на якість дистанційного навчання. До таких факторів ми віднесли: підготовку контенту навчальної дисципліни; мотивацію та зацікавленість усіх учасників освітнього процесу; рівень медіакомпетентності викладача-тьютора та студентів; матеріально-технічна оснащеність як викладача-тьютора так і студента; медіасередовище закладу вищої освіти; фактори, які пов'язані з індивідуальними особливостями всіх учасників освітнього процесу. Обґрунтовано значимість та характер фактору, який суттєво впливає на ефективність дистанційного навчання у закладах вищої освіти. В нашому дослідженні виявлено, що для ефективного використання медіасередовища закладу вищої освіти необхідно мати: матеріально-технічну оснащеність, навчальний контент, компетентних викладачів-тьюторів, засоби контролю, технології використання хмарних технологій. Розглянуто критерії процесу оцінювання навчального контенту, ефективного використання засобів комунікації учасників освітнього процесу, професіоналізм викладачів.

Ключові слова: *дистанційне навчання; інформаційні технології; медіакомпетентність; медіатехнології; медіасередовище.*

Вступ. Сучасні процеси інформатизації, медіатизації та цифровізації суспільства здійснюють суттєвий вплив на модернізацію системи освіти. Одним з варіантів такої модернізації є впровадження дистанційної освіти. Така освіта передбачає підвищення якості та трансформацію традиційних методів, засобів та форм навчання з використанням комп'ютерних та медіатехнологій.

Актуальність застосування новітніх інформаційних, цифрових та медіатехнологій обумовлена перш за все педагогічними потребами в підвищенні ефективності навчання, зокрема потребою формування навичок самостійної роботи, формування медіакомпетентності та критичного мислення.

Одним із сучасних напрямів підвищення якості навчання є використання медіасередовища,

тобто сучасних медіатехнологій. Використання цих технологій і ефективне використання нових інформаційних сервісів, систем і технологій навчання, електронних освітніх ресурсів нового покоління є необхідною умовою підвищення якості підготовки студентів закладів вищої освіти.

До поширення COVID-19 у закладах вищої освіти в основному використовувалася змішана форма, яка поєднувала дистанційне навчання з навчанням у кампусі. Це обумовлено тим, що дистанційна освіта не може стати повноцінною заміною традиційної форми навчання. Вона не в змозі створити студентську атмосферу та замінити офлайн-спілкування з викладачем. Але вона дійсно може стати найбільш перспективною формою змішаного навчання або основною формою навчання в кризових умовах.

Результати аналізу наукових праць засвідчують, що проблеми дистанційного навчання були предметом дослідження як українських, так і зарубіжні науковців: Дж. Андерсена, О. Аніщенко, В. Бикова, Ст. Віллер, Р. Гуревича, В. Домрачова, Т. Едварда, В. Зінченко, В. Ковальчук, В. Кухаренка, В. Олійника, П. Стефаненкф, А. Франца та інших.

Мета статті – обґрунтувати фактори впливу на якість дистанційної освіти в закладах вищої освіти в контексті формування медіакомпетентності.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань нами використано теоретичні методи, а саме: узагальнення для формування наукового тезаурусу, аналіз та систематизація науково-педагогічної літератури з метою ідентифікації факторів впливу на якість дистанційної освіти в закладах вищої освіти в контексті формування медіакомпетентності учасників освітнього процесу.

Результати та їх обговорення. Вплив, який пандемія COVID-19 зчинила на систему вищої освіти, виявився значним. Вона поставила заклади вищої освіти в дуже складні умови та змусила в найкоротші терміни адаптуватися до вимушених подій та витратити значні кошти для прискореної цифровізації. У той же час це стало стимулятором масового використання дистанційного навчання в закладах вищої освіти України.

В. Галаган (2021) вважає, що дистанційне навчання – це технологія майбутнього, яка потребує постійного вдосконалення та відповідності розвитку онлайн-технологіям та платформам.

О Шафір і Л. Бобчинець (2021) зазначають, що дистанційне навчання – це форма організації освітнього процесу, за якою здобувачі освіти взаємодіють з викладачем на відстані у навчальному процесі та передбачає послідовне виконання завдань згідно інструкції викладача після введення нового матеріалу та їх контроль. Для урізноманітнення навчання при проведенні занять викладач може використовувати численні онлайн ресурси для зацікавлення здобувачів освіти, сприяння творчому процесу та розвитку креативного мислення (с. 101).

Тому в нашому дослідженні дистанційне навчання ми будемо розглядати як таку форму навчання, яка реалізується за допомогою новітніх інформаційних, медіа- та цифрових технологій і забезпечує взаємодію викладача і студента.

Забезпечення дистанційного навчання в закладах освіти вимагає використання певного

системотехнічного забезпечення, яке включає: 1) апаратні засоби (персональні комп'ютери, мережеве обладнання, джерела безперебійного живлення, сервери, обладнання для відеозв'язку тощо), які забезпечують розроблення та використання веб-ресурсів навчального призначення, управління навчальним процесом та необхідні види навчальної взаємодії між суб'єктами дистанційного навчання в синхронному й асинхронному режимах; 2) інформаційно-комунікаційне забезпечення із пропускнуою здатністю каналів, що надає всім суб'єктам дистанційного навчання освітнього закладу цілодобовий доступ до веб-ресурсів і веб-сервісів для реалізації навчального процесу в синхронному та асинхронному режимах; 3) програмне забезпечення загального та спеціального призначення (Нагорна, 2020, с. 14).

Для ефективного використання новітніх сервісів дистанційного навчання закладу вищої освіти необхідно мати: матеріально-технічну оснащеність освітнього середовища, що включає необхідний спектр надаваних освітніх послуг; навчально-методичні матеріали (навчальний контент); підготовлених, професійних, компетентних викладачів; засоби контролю за якістю знань і роботи студентів; технології використання хмарних сервісів.

Базою для використання сучасних інтернет технологій для якісного освітнього процесу є наявність в закладі вищої освіти комп'ютерно-мережевого устаткування та відповідного програмного забезпечення. Обладнання повинно забезпечувати швидкий доступ до мережі Інтернет, а програмне забезпечення – можливість створення навчального контенту і візуального спілкування зі студентами в процесі занять. Дистанційне навчання в Україні відбувається шляхом використання платформ та віртуальних класів таких, як Moodle, MoodleCloud, Edmodo, edX, Office 365, Google Class, ClassDoJo, Human тощо.

До основних факторів які впливають на якість дистанційної освіти відносимо: підготовку контенту навчальної дисципліни (мета, завдання, зміст та набір інструментів); мотивацію та зацікавленість усіх учасників освітнього процесу (задоволеність процесом та результатом навчання мотивацію на виконання завдання та зацікавленість результату) (Кравчина, 2017, с. 46); медіакомпетентність викладача-тьютора та студентів (сукупність знань, умінь, здатностей та поведінкових характеристик, що сприяють відбору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню

й передачі медіатекстів) (Мурзіна, 2021, с. 21), матеріально-технічна оснащеність як викладача-тьютора, так і студента (що включають наявність необхідного обладнання, технічних засобів, організації робочого місця, що забезпечують використання прогресивних методів і організаційних форм роботи, раціональності засобів сучасних інформаційних технологій, що характеризує відповідність комплексу матеріальних засобів цілям і завданням навчання, змісту програми, особливостям трудової діяльності викладача і пізнавальним здібностям учнів, пристосованість засобів сучасних інформаційних технологій до організаційних форм, методів і прийомів навчання) (Кравчина, 2017, с. 46), медіасередовище закладу вищої освіти; фактори, які пов'язані з індивідуальними особливостями усіх учасників освітнього процесу (здатність до навчання, стан здоров'я, поведінка).

Контент – визначальна складова дистанційного навчання, без якої навчатися неможливо. Розроблення навчального контенту містить набір інструментів, які вирішують широкий спектр завдань: від створення простих тестів для проведення тестування до розробки складних мультимедійних курсів. На жаль, здебільшого електронні освітні ресурси створені у вигляді гіпертекстових електронних підручників або презентацій, що не відповідає сучасним вимогам. Тому для підвищення якості навчання необхідно щоб предметно орієнтовані ресурси освітнього контенту (конспекти лекцій, навчальні приклади, контрольні запитання та завдання, списки літератури, каталог анотованих інтернет-посилань) повинні відповідати вимогам відкритості, доповнюваності і системної мобільності.

Система дистанційної освіти висуває особливі вимоги до рівня професійної підготовки і кваліфікації фахівців, які задіяні в організації освітнього процесу та проведенні різних дистанційного навчання. Викладачі дистанційного навчання повинні не тільки добре знати навчальний матеріал, а й володіти необхідними навичками організації навчальної діяльності в умовах сучасної високотехнологічної оснащеності освітнього середовища.

Головними проблемами при застосуванні дистанційних освітніх технологій є недостатня сформованість медіакомпетентності викладачів у технічних аспектах розроблення дистанційного навчального курсу і його супроводження.

І. Зварич (2021) виділяє наступні недоліки дистанційного навчання: обмеження безпосереднього спілкування студентів з педагогами,

відсутність прямого доступу студентів до викладача, необхідність підтримування постійної самомотивації студентів, ізолюваність навчання, обмеження доступних спецкурсів навчання для оволодіння спеціалізацією, необхідність постійного надійного доступу до новітніх технологій навчання та Інтернет мережі, обов'язкова акредитація програм дистанційного навчання, обмеження щодо працевлаштування, непередбачені додаткові витрати, обмеження щодо вдосконалення умінь і навичок усного спілкування студентів (с. 36).

Всі ці дії потребують певної кількості навчального часу викладача, а враховуючи специфіку закладів вищої медичної освіти і кількість навчальних дисциплін, що викладаються в університеті, зрозуміло, що кожний вибраний студентом курс повинен супроводжувати викладач відповідної кафедри. У зв'язку з цим на кожній кафедрі повинен бути викладач-тьютор, який і буде відповідальним за дистанційний курс кафедри. Роботу тьютора треба враховувати як навчальне навантаження, тому що викладачеві дистанційного навчання необхідно набагато більше часу затратити на самопідготовку, підвищення кваліфікації та формування компетенцій, які пов'язані з використанням медіазасобів.

У зв'язку з вищевикладеним проблема підготовки викладачів для системи дистанційного навчання є актуальною проблемою в системі вищої освіти.

Підготовка висококваліфікованих викладачів може здійснюватися через електронні курси, які пропонуються деякими навчальними закладами, або в самому навчальному закладі за місцем роботи викладача, що є більш доцільним.

Навчальне навантаження викладача також є важливим фактором, який багато в чому визначає його ефективність професійної діяльності. Необхідність розроблення нормативів навчального навантаження викладача дистанційного навчання є актуальною, але непростю проблемою, яку треба вирішувати.

Також перед викладачами постає питання необхідності адаптації робочих програм дисциплін, що викладаються дистанційно, змісту практичних або семінарських занять, самостійної роботи студентів до особливостей навчання онлайн з використанням цифрових інструментів, що необхідно не тільки для процесу навчання, а й для отримання зворотного зв'язку зі студентами (Митрофанова, 2020, с. 271).

До особливості дистанційного навчання можна віднести комунікацію усіх учасників

освітнього процесу: студент – викладач (взаємодія студента та викладача, який надає підтримку та забезпечує зворотній зв'язок); студент – студент (обмін досвідом щодо виконання завдань та пошуку інформації); студент – центр дистанційної освіти (розклад занять, створення медіа середовища університету, підтримка інформаційно-комунікативних технологій та матеріально-технічне забезпечення); викладач – університет (затверджені освітні програми, розклад занять, створене медіасередовище університету).

Ефективними способами комунікації всіх учасників освітнього процесу є спілкування під час відеонаради (спілкування в режимі реального часу), що підвищує мотивацію та позитивно впливає на процес онлайн-навчання.

Також перед викладачами постає питання необхідності адаптації робочих програм навчальних дисциплін, що викладаються дистанційно, до змісту практичних або семінарських занять, самостійної роботи студентів до особливостей навчання онлайн з використанням інформаційних, медіа- та цифрових технологій, що необхідно як для освітнього процесу, так й для отримання зворотного зв'язку зі студентами.

Н. Колісніченко (2021) розглядає групи критеріїв для процесу оцінювання: оцінка змісту курсу (структура курсу, відповідність матеріалу програмі, перевірка знань, виклад матеріалу); ефективне використання інструментів (використання засобів комунікації, засобів перевірки знань, тощо); викладання курсу (професіоналізм викладачів, організація навчання, зворотний зв'язок, використання інформаційних технологій). Розглядаються також критерії оцінювання, які можна розділити на чотири основні групи: технічні, навчальні, організаційні та етичні критерії (с. 110).

Ефективність і якість освітнього процесу в закладі вищої освіти також багато в чому залежить від організації самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів є важливою складовою освітнього процесу, спрямованої на підвищення якості, глибини і міцності отриманих знань при вивчанні певної навчальної дисципліни.

Контроль самостійної роботи студентів з використанням інформаційних, медіа- та цифрових технологій забезпечує: швидке та оперативне отримання об'єктивної інформації про фактичне засвоєння студентами контрольованого матеріалу, у тому числі безпосередньо в процесі занять; можливість детально і персоналізовано надавати цю інформацію ви-

кладачу для оцінки досягнень і оперативного коректування процесу навчання; формування і накопичення рейтингових оцінок досягнень студентів з усіх дисциплін і модулів освітньої програми; прищеплення практичних умінь і навичок роботи з інформаційними ресурсами та засобами.

Аналізуючи існуючі методики підвищення ефективності дистанційного навчання, у Запорізькому державному медичному університеті вирішили скористатися наявними можливостями сучасних інформаційних технологій, а саме Office 365 та його додатків. Для управління навчанням і доступу до методичних матеріалів і завдань за допомогою Інтернету була використана система онлайн-навчання edX, яка заснована на комп'ютерних та інтернет-технологіях, та додатку Office 365 Teams.

На базі навчальної платформи edX кафедри університету було розроблені більш 600 курсів з навчальних дисциплін, що викладаються кафедрами.

Для використання онлайн-матеріалів кожен студент університету був зареєстрований та отримав логін і пароль для доступу до матеріалів кафедр, які розміщені в каталогах додатку Teams: «Навчальні матеріали», «Завдання» тощо. Контроль і спілкування зі студентами здійснюється за допомогою програми Teams Office 365, в якому створюються команди викладачів і студентів, що виконують отримані завдання, передбачені програмою навчальної дисципліни.

Усі перераховані фактори мають значний вплив на якість дистанційного навчання в контексті формування медіакомпетентності.

Висновки і перспективи досліджень. Якість та ефективність дистанційної освіти в значній мірі залежить від якості навчально-методичних матеріалів (навчального контенту); мотивації та зацікавленості усіх учасників освітнього процесу; медіакомпетентності викладача-тьютора і його навантаження; матеріально-технічного оснащення; медіасередовища закладу вищої освіти; індивідуальних особливостей усіх учасників освітнього процесу; від організації дистанційного контролю самостійної роботи студентів. Тому розроблення навчально-методичного забезпечення, а також створення курсів для підготовки викладачів системи дистанційної освіти і визначення норм їх навантаження є досить актуальними проблемами.

Перспективи подальших досліджень бачимо в розгляді організаційно-педагогічних умов та впливу інформаційних, медіа- та цифрових технологій на якість дистанційної освіти.

Список використаної літератури

1. Буленок С. М., Коваленко Л. В. Психологічні та педагогічні особливості дистанційного навчання. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі*. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. С. 7–14.
2. Галаган В. Я. Переваги дистанційного навчання в глобалізованому світі *Дистанційне навчання в глобалізованому світі*. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. С. 14–17.
3. Колісниченко Н. Критерії ефективності дистанційного навчання: управління процесом оцінювання якості. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 3 (84). С. 110–116. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3842021246304>
4. Кравчина Т. В. Критерії якості дистанційного навчання. *Сучасні освітні технології дистанційного та електронного навчання: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару з елементами вебінару, 27 лютого 2017 р.* Харків: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 45–46.
5. Митрофанова Г., Гавяда В., Євтушенко О. Цифрові інструменти в освітньому процесі: підсумки карантину та перспективи розвитку / В. М. Кухаренко, В. В. Бондаренко (ред.). *Екстремне дистанційне навчання в Україні: монографія*. Харків: Міська друкарня, 2020. С. 264–272.
6. Мурзіна О. Сутність, зміст та структура медіакомпетентності лікаря. *Неперервна професійна освіта: теорія та практика*. 2021. № 1. С. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.1.3/>
7. Нагорна Ю. В. Методика дистанційного навчання хімії у закладах середньої освіти в умовах карантину. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2020. 68 с.
8. Стадній А. Моделі дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Том 4. № 29. С. 151–156. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209666>
9. Шафір О. В., Бобчинець Л. І. Використання онлайн ресурсів у дистанційному навчанні іноземних мов. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі*. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. С. 101–103.

References

- Bulenok, S. M., Kovalenko, L. V. (2021). Psykhologichni ta pedahohichni osoblyvosti dystantsiinoho navchannia [Psychological and pedagogical features of distance learning]. In *Dystantsiine navchannia v hlobalizovanomu sviti* (pp. 7–14). Kyiv National University of Trade and Economics.
- Halahan, V. Ya. (2021). Perevahy dystantsiinoho navchannia v hlobalizovanomu sviti [The benefits of distance learning in a globalized world]. In *Dystantsiine navchannia v hlobalizovanomu sviti* (pp. 14–17). Kyiv National University of Trade and Economics.
- Kolisnichenko, N. (2021). Kryterii efektyvnosti dystantsiinoho navchannia: upravlinnia protsesom otsiniuvannia yakostiaktualni problemy derzhavnoho upravlinnia [Distance learning efficiency criteria: managing the process of quality assessment]. *Actual problems of public administration*, 3 (84), 110–116. <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa3842021246304>.
- Kravchyna, T. V. (2017). Kryterii yakosti dystantsiinoho navchannia [Quality criteria for distance learning]. In *Suchasni osvichni tekhnologii dystantsiinoho ta elektronnoho navchann: Materiali Vseukrayins'kogo naukovo-metodichnoho seminaru z elementami vebinaru. 27 lyutogo 2017 r.* (pp. 45–46). RVV HTEI KNTU
- Mytrofanova, H., Haviada, V., Yevtushenko, O. (2020). Tsyfrovi instrumenty v osvitnomu protsesi: pidsumky karantynu ta perspektyvy rozvytku [Digital tools in the educational process: the results of quarantine and prospects for development]. In V. M. Kukharenko, V. V. Bondarenko (Eds.), *Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini: monohrafiia* (pp. 264–272). Miska drukarnya.
- Murzina, O. (2021). Sutnist, zmist ta struktura mediakompetentnosti likaria [The essence, content and structure of media competence of the doctor]. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 1, 21–29. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.1.3/>
- Nahorna, Yu. V. (2020). *Metodyka dystantsiinoho navchannia khimii u zakladakh serednoi osvity v umovakh karantynu [Methods of distance learning of chemistry in secondary education in quarantine]*. Sum DPU im. A. S. Makarenka.
- Stadnii, A. (2020). Modeli dystantsiinoho navchannia [Distance learning models]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho*

derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka, 4 (29), 151–156. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209666>

Shafir, O. V., Bobchynets, L. I. (2021). Vykorystannia onlain resursiv u dystantsiinomu navchanni inozemnykh mov [Use of online resources in distance learning of foreign languages]. In *Dystantsiine navchannia v hlobalizovanomu sviti* (pp. 101–103). Kyiv National University of Trade and Economics.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2022

Прийнято до друку 28.06.2022

FORMATION OF MEDIA COMPETENCE IN THE PROCESS OF DISTANCE EDUCATION: FACTORS OF INFLUENCE. QUALITY

Murzina Olena, PhD in Pedagogy, Senior Lecturer,
Department of Medical Physics, Biophysics and Higher Mathematics,
Zaporizhzhia State Medical University,
26 Maiakovskiy Ave, 69035 Zaporizhzhia, Ukraine,
elena_murzina@ukr.net

The article considers the main factors that affect the quality of distance learning in the context of media competence formation. Incompetent use of information and media technologies, lack of modern software, computer equipment and media, as well as the media competence formation in tutors and students negatively affect the quality of distance learning. Our research allowed us to identify the main factors influencing the effectiveness of the media competence formation of the teachers and students in the distance education system. The factors we have identified directly affect the quality of distance learning. Such factors include: preparation of the discipline's content, motivation and interest of all participants in the educational process, media competence of the tutor and students, material and technical equipment of both tutor and student, factors of the media environment of higher education, factors related with individual characteristics of all participants in the educational process. We also substantiate the significance and nature of the factor we have identified that significantly affects the effectiveness of distance learning in higher education institutions. In our study it has been found that for the effective use of the media environment of a higher education institution it is necessary to have: material and technical equipment, educational content, competent tutors, means of control, technologies for using cloud technologies. Therefore, we have considered the criteria of the process of evaluating educational content, the effective use of communicative means of participants in the educational process, the professionalism of the teachers.

Key words: *distance learning; information technologies; media competence; media environment; media technologies.*